
VERGİ OKURYAZARLIĞI VE VERGİSEL FARKINDALIK: KAHRAMANMARAŞ ARAŞTIRMASI

Mahmut YARDIMCIOĞLU*
Yusuf AKPINAR**
Yahya GÜNAY***

ÖZET

Toplumun vergiye karşı göstermiş olduğu tutum ve davranışlar, toplumun vermiş oldukları verginin farkında olup olmadıkları ve verginin onlar için ne anlam ifade ettiği ile alakalıdır. Diğer bir ifade ile toplumun vergi okuryazarlığı ve vergisel farkındalığı, vergiye uyumu etkileyen temel konulardandır. Bu çalışmada devletin en önemli gelir kaynağı olan vergilerin toplum tarafından nasıl anlaşıldığı, tam olarak anlaşılıp anlaşılmadığının belirlenmesi ve toplumun vergisel farkındalıklarının ne derecede olduğu değerlendirilmeye çalışılmıştır. Çalışmada, literatürde daha önceden yapılan çalışmalarından faydalanılarak Kahramanmaraş'ta ampirik bir araştırma yapılmıştır. Bulgular SPSS ortamında Independent Samples Test, ve One Way Anova testi kullanılarak analiz edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Vergi, Vergi okuryazarlığı, Vergi Farkındalığı, Vergiye uyum

TAX LİTERACY AND TAXATIONAL AWARENESS: KAHRAMANMARAŞ RESEARCH

ABSTRACT

Communities attitudes and behaviours have been shown against the tax is related to their awareness about tax which is given by them and what is tax mean for them . In other words, communities tax literacy and taxational awareness are one of the main issues affecting tax compliance. In this study, the state's most important source of tax revenue determine whether fully understood or not by the community, how it is understood by the community and their degree of tax awareness was evaluated. In the study, benefiting from earlier studies in the literature, an empirical study was conducted in Kahramanmaras. Findings were anayzed using Independent Samples Test Results and One Way Anova test in SPSS.

Keywords: Tax: Tax literacy, Tax Awareness, Tax compliance

* Doç. Dr., Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, İİBF., İşletme Bölümü.

** Arş. Gör., Adıyaman Üniversitesi, İİBF, İşletme Bölümü.

** Arş. Gör., Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, İİBF, İşletme Bölümü.

1 . GİRİŞ

Tarih boyunca, vergi gelirlerini ve mükelleflerin vergi gayretini arttırmaya yönelik çabalar hep var olmuştur. Bu çabalar genellikle yasal düzenlemeler ve mükellefleri hukuki yaptırımlarla zorlayıcı şekilde olmuştur. Bunların yanında mükelleflerin vergiler karşısındaki tutum ve davranışlarını olumlu yönde teşvik etmek amacıyla da çeşitli düzenlemeler yapılmaya çalışılmıştır. Örneğin, vergi afları ve vergi kaçırıcıların ifşa edilmesi gibi çeşitli yasal düzenlemeler ile vergiler karşısında olumsuz tutum ve davranış sergileyen mükellefler sistem içine çekilmeye veya olumsuz tutumları kırılmaya çalışılmıştır. (Tosuner ve Demir, 2007:9)

Maliye disiplinin nispeten yeni ve dinamik bir alt araştırma alanı olan vergi psikolojisi, vergiler karşısında bireylerin algılamalarını, tutum ve davranışlarını inceleme konusu yapmaktadır. Bu alt disiplin vergiye sadece devletin penceresinden değil, vergi ile ilgili şekli ve maddi yükümlülükler yüklenen mükellefin penceresinden de bakılması gerektiğini bildirmektedir (Aslan ve Öz, 2009).

İnsan faktörüyle ilişkili olması dolayısıyla vergilemede en önemli konulardan biri de sosyal ve psikolojik boyuttur. Gerçekten de vergilemede başarıya ulaşmanın yolu, sadece bir takım teknik düzenlemelerin yapılmasından geçmemektedir. Teknik düzenlemelerin yanında yükümlülerin vergiye bakışını etkileyen faktörlerin de bilinmesi gerekmektedir. Yükümlülerin vergiye bakışının bilinmesi, vergileme sürecinde etkin ve sağlıklı bir yapının kurulmasını sağlayacaktır (İpek ve Kaynar,2009b:173).

Ülkemizde ise Gelir İdaresi Başkanlığının misyonu mükellef haklarını gözeterek vergide gönüllü uyumu artırmak ve kaliteli hizmet sunarak vergi ve diğer gelirleri toplamak şeklinde tanımlanmıştır. Bu misyonla birlikte vizyonlara ulaşmak için oluşturulan hedeflerin başında ise vergilendirmede toplumsal farkındalık ve vergi bilincinin artırılması gelmektedir. Diğer bir ifade ile toplumda vergisel bir farkındalık oluşturulmak istenmektedir (GİB,2013:41).

Daha önceki çalışmalarda vergi bilinci konu başlığı altında çeşitli çalışmalar yapılmıştır. Fakat bu çalışmamızda özellikle yeni gelişen bir kavram olan vergi okuryazarlığı ve vergisel farkındalık kavramları üzerinde durulmuştur. Çalışmamızda öncelikle vergi ile ilgili kavramlar ve vatandaşların vergiye karşı tutum ve davranışları ile vergi okuryazarlığı ve vergisel farkındalığı etkileyen faktörler açıklanmış sonrasında ise Kahramanmaraş ilinde yapılmış olan anket çalışması çeşitli SPSS teknikleri kullanılarak yorumlanmıştır.

2. VERGİ KAVRAMI

Kamu gelirleri içinde önemli yeri olan vergi gelirlerinin, toplumların ekonomik, siyasal, sosyal, kültürel ve demografik yapısıyla yakın ilişkisi vardır. Gelişmekte olan ülkelerin vergi yapılarıyla gelişmiş ülkelerin vergi yapıları arasındaki farklılıklar ve aynı zamanda vergi gelirlerinin farklılığı, bu temel öğelerin ülkeden ülkeye değişmesinden kaynaklanmaktadır. Vergi, kamu gelirlerinin çok önemli bir kısmını oluşturmaktadır. Ülkemizde, toplam kamu gelirleri içerisinde, vergi gelirlerinin payı oldukça yüksektir. Toplam gelirler içerisinde vergi gelirlerinin payı, son yıllarda %80'lerde gerçekleşmiştir. Anayasamızda vergi ödevi altında 73. maddeye göre "Herkes kamu giderlerini karşılamak üzere, mali gücüne göre vergi ödemekle yükümlüdür. Vergi, resim ve harçlar ve benzeri mali yükümler ancak kanunla konulur." Bu maddeye göre vergi, devletin aldığı bir para olmasının dışında, her vatandaşın ödemek zorunda olduğu bir paradır. Buna göre bir tanım yapılacaksa; vergi, devlet ya da vergilendirme yetkisine sahip kamu kuruluşlarının, kamu harcamalarını karşılamak üzere, gerçek ve tüzel kişilerden, karşılıksız, kesin, egemenlik hakkına ve kanuna dayalı olarak almış oldukları parasal tutarlardır (Çakır,2012:108)

Ülkemizde vergi sistemi içerisindeki vergileri belirli başlıklar altında topladığımızda. Gelir üzerinden alınan vergiler: Gelir vergisi ve Kurumlar vergisi;

Harcamalar üzerinden alınan vergiler: Katma değer vergisi (KDV) Özel Tüketim vergisi, Gümrük vergisi, Banka ve sigorta muameleleri vergisi, Damga vergisi, Özel iletişim vergisi, Şans oyunları vergisi, Değerli kağıtlar vergisi, Harçlar; Servet üzerinden alınan vergiler: motorlu taşıtlar vergisi, emlak vergisi, veraset ve intikal vergisi, olarak sınıflandırıldığı görülmektedir. Gelir ve servet vergileri dolaysız, harcama vergileri ise dolaylı vergilerdir. Dolaylı vergiler tüketim üzerinden ve devletin verdiği bazı hizmetler karşılığında alınmaktadır (Bilici,2013:4).

Vergi psikolojisi içerisinde yer alan vergi algılaması, aynı zamanda insanların vergiye bakışını yansıtmaktadır. Vergiyi kamu hizmetlerinin fiyatı gibi algılamak, verginin mantığını kavramak ve vergiyi doru algılamak bakımından önemlidir. Bu durumda insanlar vergi vermeyi daha ihtiyatlı değerlendireceklerdir. Çünkü toplumun yararına olduğu ve daha sonra hizmet olarak topluma yansıtılacak bilinci vergilere olumlu yönde bakmaya neden olacaktır. Bunun yanında vergiyi devlet tarafından zorla alınan bir yük, bir ceza gibi algılamak insanların vergi ödeme isteğini azaltarak vergi alanındaki kayıt dışı ekonominin artmasına yol açacaktır. Bu nedenle vergilerin nasıl algılandığı önemlidir. Kişilerin vergi vermemesi, sadece devlete zarar vermemekte, aynı zamanda devletin sunduğu hizmetler vergiler ile karşılandığından kişilerin kendisinin, yakınlarının ya da toplumun devletin sunduğu hizmetlerden gereği gibi yararlanamamasına neden olmaktadır. Uzun dönemde ise devlet gelirlerindeki azalma ekonomiyi olumsuz yönde etkilemektedir (Sağbaş ve Başoğlu, 2005:126)

3. VERGİ OKURYAZARLIĞI VE VERGİSEL FARKINDALIK

Genel anlamda okuryazarlık “toplum tarafından anlam verilen iletişimsel simgelerin etkili bir biçimde kullanılabilmesi yeteneği” olarak tanımlanmaktadır. Tanımda vurgulanan “toplum tarafından anlam verilen iletişimsel simge olma” özelliği, okuryazarlığı motorize eden, yenileyen ve çağın ihtiyaçlarına cevap verir hale getiren özellik olarak karşımıza çıkmaktadır. Zira toplumun beklentileri ve değerleri her çağda farklı bir özellik göstermekte; çağın özelliklerine göre toplumsal kabul ve anlamlar değişmektedir. Dolayısıyla okuryazarlık bu manada çağın gerektirdiği bir beceri olarak kavramlaşmaktadır. (Kurudayıoğlu ve Tüzel, 2010:285)

Günlük dilde ayırımına varmadan birbirlerinin yerine kullanılan okuma-yazma ve okuryazar kavramları arasındaki anlam farkı giderek daha fazla açılmaktadır. Yukarıda değindiğimiz üzere kâğıt üzerindeki harfleri çözümlemeye dayanan okur-yazar görüntüsünün karşısında anlamlandırmaya dayalı okuryazarlık görüntüsü her geçen gün yeni terimlerle birleşerek (medya okuryazarlığı, görsel okuryazarlık vb.) anlam sahasını genişletmektedir. Özellikleri ile düşündüğümüzde Okuryazarlık (Kurudayıoğlu ve Tüzel, 2010:285):

Anlamlandırmaya dayalıdır: kod çözme ve anlam eşleştirme temeline dayandığı vurgulanmaktadır

Bir derece belirtir: Okuryazarlık termometreye benzer ve okuryazar olup/olmamaktan ziyade ne derece okuryazar olduğu söz konusudur. Dolayısıyla okuma-yazma sahip olunabilen bir beceriyi ifade ederken okuryazarlık geliştirilebilir bir yeteneği ifade etmektedir.

Okuryazarlığın simge sistemi ise “şeylerdir”: şey” den kasıt insanın üzerinde düşünebildiği tüm, bilgi, beceri, sosyal norm ve örüntülerdir. Yani okuryazarlık açısından metni veya konuyu kişide anlam uyandıran her şey olarak tanımlamak mümkündür.

Tanımlanması devam etmektedir: okuryazarlığın önüne aldığı nesneye göre her geçen gün farklı bir tanımlanması yapılmaktadır; medyaya dair bir okumadan bahsedildiğinde medya okuryazarlığı, bilgisayara ilişkin bir okumadan bahsedildiğinde bilgisayar okuryazarlığı, kültüre ilişkin bir okumadan bahsedildiğinde kültür

okuryazarlığı vb.. Gelecekte ortaya çıkması muhtemel durumlar için de bir okuryazarlık kavramından bahsetmek mümkün olacağı düşünüldüğünde, okuryazarlık kavramının anlam sahasının genişlemeye devam edeceği muhtemel görünmektedir. Bu muhtemel konulardan bir tanesi de vergi okuryazarlığıdır. Yani vergi konusunun anlamlandırılması ve ne derecede anlaşılabilirliğinin ölçülebilmesi durumudur.

Vergi yapısıyla ülkenin siyasal, sosyal ve ekonomik yapısıyla çok yakın bir ilişki olup, bu ilişkinin çok yönlü olması pek çok sorunu beraberinde getirmektedir. Her ne şekilde oluşturulmuş olsun, her vergi hali hazırda mükellef olan veya gelecekte mükellef olacak olan pek çok kişiyi yakından ilgilendirmektedir. Bu neden ister istemez her birey vergi mevzuatı ile ilgilenmek durumundadır (Şenyüz,1992:215).

Ülkemizde insanlar vergi nedir biliyor mu? Verginin mekanizmasını, hukuki ve ekonomik altyapısını, kamu maliyesindeki fonksiyonunu biliyor mu? Elbette bilmiyor. En azından verimli bir tartışmaya katılacak seviyede bilmiyor. Bu durumda topluma, en azından "vergi nedir, ne değildir" öğretilmelidir (Çetinkaya,2011).

Farkındalık kavramına baktığımızda ise Türk dil kurumu farkındalığı, farkında olma durumu, yani görülmesi veya bilinmesi gereken şeylerden haberi bulunmak, kavranması gereken bir şeye dikkat etmek, olarak tanımlamıştır. Diğer bir ifade ile yapılacak eylem sürecinde elde etmeye, öğrenmeye çalıştığı konu, bilgi, düşünce ve duygu ile ilgili bilinçli ve amaçlı davranması, ne ve niçin yaptığının farkında olması durumudur. Daha geniş bir ifadeyle eylemini önceden planlaması, anlayıp anlamadığını kontrol etmesi ve eylemini duruma göre düzenlemesi, sonrasında da konu ile ilgili önceden belirlediği amaçlarına ulaşip ulaşmadığını veya beklentilerini tam olarak karşılayıp karşılamadığını değerlendirmesidir (Karatay, 2010:460)

Vergisel farkındalık açısından literatürde daha önce yapılan çalışmalar vergi bilinci başlığı altında yapılmıştır. Vergi bilincine ilişkin literatürde yapılan kısa bir tanıma göre, vergi bilinci verginin farkında olunmasıdır. Başka bir tanımda ise bireylerin vergi ile ödevlerini yerine getirmedeki isteklilik düzeyi şeklindedir (Sağlam,2013:320)

Vergi bilincinin tanımına genel olarak bakıldığında, tanımların ana temasını bireylerin vergiyi algılamaları ve bunu davranışlarına olumlu şekilde yansıtmaları oluşturmaktadır. Bu çerçevede vergi bilinci ifade edilirken, bireylerde oluşan vergi farkındalığından ve verginin neden ödendiğinin ya da alındığının farkındalığına vurgu yapılmış olması vergi bilincinin doğru bir tanımının yapılması için gereklidir. Burada bahsedilen vergi farkındalığı, bireylerin vergi mevzuatı, mevzuatta yapılan değişikliklerin takibi ve vergi uygulamaları konusunda bilgi sahibi olmasını (mali bilgi) ifade etmektedir. Verginin neden ödendiğinin farkındalığı ise, vergilerin yararlanan kamu hizmetlerinin finansman kaynağı olarak görülmesini ifade etmektedir (Buyrukoğlu ve Erasa,2012:121). Dolayısı ile bu çalışmamızda esas olarak vergi okuryazarlığı ve vergisel farkındalık kavramları üzerinde durulmuştur.

4.LİTERATÜR

Ömürbek, Çiçek ve Çiçek 2007'de Üniversite öğrencileri ile Vergi Bilinci üzerine 316 öğrenci ile anket çalışması yapmıştır.

Çiçek, Karakaş ve Yıldız 2008, Güneydoğu Anadolu bölgesinde vergi yükümlülerinin vergiyi algılama ve tutum analizi başlıklı çalışmada 1361 vergi yükümlüsü ile anket yöntemi kullanılarak Mükelleflerin Vergiye Karşı Tutum ve Davranışları analiz edilmiştir.

İpek ve kaynar 2009b Vergi uyumunun yerel ölçekte incelendiği bu çalışmada, Çanakkale ilinde yapılan bir alan çalışması ve sonuçları analiz edilmektedir

Aslan ve öz 2009'da Eskişehir ilindeki 293 birey üzerinden mükelleflerin ve vergi ile ilgili idari işlemleri uygulayan vergi dairesi personelinin vergi bilinci kavramına bakışlarını ölçmek ve değerlendirmek amacıyla yönelik olarak bir çalışma gerçekleştirmiştir.

Alkan 2009 Vergi Bilinci Ve Vergi Uygulamaları Karşısında Mükellef Davranışlarının Tespiti: Zonguldak İli Örneği adlı yüksek lisans çalışmasında Vergi bilincinin ve vergiye karşı davranışların ölçülmesi için Zonguldak ilinde 457 mükellefe anket çalışması uygulanmıştır.

Yenigün 2012'de vergi bilinci ve vergi uygulamaları karşısında mükelleflerin davranışları: İstanbul örneği, adlı yüksek lisans çalışması yapmıştır. İstanbul ilindeki vergi mükelleflerinin vergi bilinci ve ahlakına ilişkin düşüncelerinin belirlenmesi amacıyla 560 mükellef ile yürütülmüştür. Yapılan bu çalışmada mükelleflerin bazı kişisel özelliklerinin (cinsiyet, yaş, medeni durum, gelir seviyesi, eğitim durumu vb.) vergi bilinci ve ahlakına olan etkisinde fark yaratıp yaratmadığı incelenmiştir.

Zorlu 2012, İlköğretim Çağındaki Öğrencilerin Vergi Bilinci Düzeyi Ve Vergi Bilinci Düzeyi İle İlgili Örnek Uygulama (Ankara İli Örneği) adlı yüksek lisans tezinde ilköğretim çağındaki 3-8. sınıf öğrencilerinin vergi bilinç düzeylerini belirlemek amaçlanmıştır.

Organ ve yeğen, 2013, Vergi Bilinci Ve Vergi Ahlakı Oluşumunda Muhasebe Meslek Mensuplarının Rolü: Adana Örneği, adlı çalışmasında muhasebe meslek mensuplarının mükellef davranışları üzerindeki etkileri incelenmiştir. Anket çalışması 100 meslek mensubuna uygulanmıştır.

Sağlam M., 2013, İktisadi ve idari bilimler fakültesi öğrencilerinde vergi algısı ve bilinci üzerine 330 öğrenci ile anket çalışması gerçekleştirmiştir.

Aydemir, D., 2013, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İle Meslek Yüksekokulu Öğrencilerinin Vergiyi Algılaması: Göller Yöresi Örneği, adlı çalışmasında Süleyman Demirel Üniversitesi, Akdeniz Üniversitesi ve Mehmet Akif Ersoy Üniversitesinde öğrenim gören öğrencilerin vergiyi algılamalarına, vergiye bakış açılarına, vergi bilincine, vergi mevzuatına ve vergiye karşı tutum ve davranışlarına etki eden faktörlerin belirlenmesi amaçlanmıştır,

5.VATANDAŞLARIN VERGİYE KARŞI TUTUM VE DAVRANIŞLAR

Toplumun vergiye karşı tutum ve davranışları genelde üç başlık altında ele alınır. Bunlar vergiye uyum, vergiden kaçınma ve vergi kaçakçılığıdır.

5.1.Vergiye uyum

Vergi uyumu, mükellefin beyannamesini ülkede uygulanan yasalara, vergi düzenlemelerine ve yargı kararlarına uygun olarak zamanında hazırlaması ve zamanında ilgili mercilere vermesi olarak ifade edilmektedir. Vergi uyumu dört ana unsuru içermektedir. Bunlar: Vergiye tabi gelirin tam olarak beyan edilmesi, Gelir ayarlaması, harcamalar, vergi muafiyetleri ve vergi kredileri gibi gelirden çıkartılacak unsurların doğru gösterilmesi, Vergi beyannamesinin zamanında doldurulması ve Vergi beyannamesinin doğru olarak hesaplanmasıdır. Vergi uyumu görünür bir eylem olup, çoğu vatandaş vergisini ödemektedir. Vergiye uyum ya da uyumsuzluk sadece fırsat, vergi oranları ve yakalanma olasılığının bir fonksiyonu değil, aynı zamanda bireyin vergiye uyum gösterme veya vergi kaçırma istekliliğinin de bir fonksiyonudur (Göksu ve Saruç, 2012:3)

Vergi uyumu genel olarak, vergisel yükümlülüklerin doğru olarak yerine getirilmesi şeklinde tanımlanabilir. Dünyadaki bütün ülkeler açısından vergileme konusunda en önemli uğraşlardan biri vergi uyumsuzluğunun tanımlanması, açıklanması ve azaltılması için gerekli yöntemlerin bulunmasıdır Ancak vergi uyumu konusunda mevcut sorunlara çözüm bulmak için sorunların bilinmesi yani vergi uyumunu etkileyen faktörlerin tespit edilmesi gerekir. (İpek ve Kaynar, 2009a:117)

Vergiye uyum vergiyi gönüllü olarak ödeme olarak da ifade edilir. Vergiyi gönüllü olarak ödeme ya da ödememe konusunu açıklayan başlıca iki teori bulunmaktadır: bunlar rasyonel tercih yaklaşımı ve ahlaki duygular teorisidir. Rasyonel tercih

yaklaşımına göre vergiye gönüllü uyumu belirleyen başlıca etkenler yakalanma ve cezalandırılma riskinin büyüklüğü, korku gibi etkenlerdir. Bir başka ifadeyle, bireyi gönüllü uyuma yönlendirecek faktörler etkin vergi denetimi, cezaların caydırıcı gücü ve benzeri faktörlerdir (Aktan,2012:19).

Bu modele göre vergi kaçakçılığının boyutu, yakalanma olasılığı ve cezanın derecesi ile negatif ilişkilidir. Fakat bu model pek çok araştırmacı tarafından eleştirilmiştir. Çünkü söz konusu caydırıcı modeller, vergi uyumunu çok az buna karşın vergi kaçakçılığını çok fazla öngörmektedir. Ancak pek çok ülkede vergi denetimlerinin ve cezalarının düzeyi, yüksek düzeydeki vergi uyumunu açıklayamayacak kadar düşüktür (Bilgin,2011:263).

Ahlaki duygular teorisi veya Tutumsal model olarak da bilinen bu yaklaşıma göre bireylerin vergi ödeme veya ödememe tercihlerini belirleyen tek etken bireysel çıkar ve bireysel fayda fonksiyonunu maksimize etmek değildir. Bireylerin vergi ödeme yada ödememe konusundaki tutum ve davranışlarını belirleyen etkenlerin başında psikolojik algılama gelmektedir. Tutumsal model veya ahlaki duygular teorisi konuyu sadece psikoloji ve etik çerçevesinde ele alan bir yaklaşım olarak değerlendirilebilir. Fakat, konuya psikolojik ve etik etkenlerin dışında, Kültürel, Kurumsal, dinsel, siyasal, idari yönetsel hukuksal gibi başka faktörlerin de eklenmesi gereklidir (Aktan,2012:19).

Mükelleflerin vergiye bakışını etkileyen faktörler anlaşılabilirliği takdirde yasal düzenlemeler bu yönde şekillenebilecek ve yükümlülerin vergiye gönüllü uyumları daha üst düzeyde sağlanabilecektir. Devlet, zorunlu bir parasal yükümlülük niteliği taşıyan vergileri tahsil ederken, yükümlü ile işbirliği sağlayabildiği ölçüde daha etkin ve sağlıklı bir vergi sisteminden bahsedilebilecektir. Vergi idaresinin yükümlülerle daha sağlıklı ilişkiler kurabilmesi, yükümlülerin vergiye ve idareye bakışının bilinmesi ile mümkün olacaktır (İpek ve Kaynar,2009b:174).

5.2.Vergiden kaçınma

Vergi kanunlarının, vergi borcunun doğumunu bağladıkları olaylarla bağlantılı kurulmaması veya bu olayların fertlerin kendileri için meydana gelmemesi halinde vergiden kaçınma vardır (Erginay,1972:141).

Örneğin yükümlülerin vergi konusuna girmeyen kaynaklardan kazanç ve irat sağlamak ya da vergiye tabi olmayan mal ve hizmetleri satın almak suretiyle vergiden kaçınmak mümkündür. Aynı şekilde vergiye tabi olmayan mal ve hizmetleri satın almamak yoluyla da vergiden kaçınmak mümkündür (Pehlivan, 2007:170).

Diğer bir ifadeyle vergiden kaçınma, vergiyi doğuran olaya neden olunmaması suretiyle vergi yükünün dışında kalma çabalarını ifade etmektedir. Vergi kanunları; vergi borcunun doğumunu kural olarak vergiyi doğuran olaya bağladıklarından, mükelleflerin bu olaylara neden olmamaları ya da kendileri için hukuki bir durumun gerçekleşmesine yol açmamaları halinde, kendileri için vergi borcu ortaya çıkmayacaktır. Mükelleflerin; vergi kapsamı dışındaki kaynaklardan kazanç veya irat elde etmeye çalışması veya vergi dışı servet unsurlarını edinmeye çaba göstermesi vergiden kaçınmaya yol açar. Vergiden kaçınmanın kanunlara aykırı herhangi bir yanı yoktur. Bu amaçla mükellef, çeşitli vergi uygulamalarının kendisine olabilecek etkilerini asgariye indirebilmek amacıyla profesyonel danışmanlardan, uzmanlardan, vergi planlayıcıları ve muhasebecilerden yararlanabilir. Yasa boşluklarının bulunması ve değerlendirilmesi açısından mükellefler ve mali danışmanların girişimleri yanında, bu boşlukları kapatabilmek ve gerekli yasal düzenlemelere olanak hazırlamak için gelir kuruluşunun çabaları vardır. Bu yöndeki uygulamalar, vergi mevzuatının karmaşık ve içinden çıkılmaz hale gelmesinde büyük rol oynamaktadır. (Akdoğan,2009:169)

Böylece mükellef, boşluklardan yararlanmak ve vergiyi doğuran olaya neden olmamak suretiyle, kendisi için vergi borcunun doğmasını engellemiş olmaktadır. Özellikle yüksek marjinal vergi oranlarının geçerli olduğu vergi uygulamaları vergiden kaçınmayı özendirir. Bu durum, sahip olunan kıt kaynakların kullanımı ve değerlendirilmesi bakımından olumsuz sonuçlarla karşılaşılmasına yol açabilir. Vergi

dışı alanların araştırılması çabaları ve bu konularda vergi danışmanlarından yararlanma konusundaki girişimler, hem para hem de zaman kaybı dolayısıyla maliyet yaratırlar. Vergiden kaçınma; vergilerin olumsuz özendirme yaratması dolayısıyla ortaya çıkan bir uygulamadır. Sağlanmış olan vergiden kaçınma olanakları nedeniyle, vergi oranlarındaki herhangi bir artış vergiden kaçınmayı artırabilir. Tersine, vergiden kaçınma için boşluklar kapatılmış ise yüksek vergi oranları, çalışma gücünün azaltılması sonucunu yaratabilir. Bireysel olarak ve sosyal açıdan refah kaybına neden olan bu etki, uygulamaya konulmuş olan verginin de fonksiyon görmemesine yol açar (Akdoğan, 2009: 170).

5.3.Vergi kaçakçılığı

Vergi borcu doğmuş olduğu halde vergi kanunlarına aykırı düşen hareketlerle, verginin hiç ödenmemesi veya kesmen ödenmesi halinde, vergi kaçakçılığı vardır. Bu tanımdan anlaşılacağı üzere vergi kaçakçılığı vergiden kaçınmanın tersine gayrimeşrudur (Erginay, 1972:141). Diğer bir ifade ile vergiden kaçınmak mükellefin vergi yükünü yasal yollarla düşürmesi iken vergi kaçırmak, mükellefin vergi yükünü yasa dışı yollarla azaltmasıdır (Savaş,2009:56).

Vergi kayıplarının en önemli nedenlerinden biri de vergi kaçakçılığıdır. Mükellefler ödenmesi gerekenden daha az ödemek veya hiç vergi ödememek amacıyla kaçakçılık yoluna başvurabilmektedir. Vergi kaçakçılığı, enflasyon, gelir dağılımı ve vergi sistemi gibi mali ve ekonomik nedenlere; yasaların karışıklığı, sık değişiklikler, vergi oranlarının yüksekliği, istisna ve muafiyetler gibi hukuki nedenlere; vergi idaresinin organik yapısı, teknik yapı, parasal yapısı ve denetim mekanizması gibi idari nedenlere; vergi ahlakı, tarihsel nedenler, mükellef psikolojisi gibi sosyal nedenlere ve baskı gruplarının etkisi gibi siyasi nedenlere bağlı olarak açıklanabilmektedir (Saraçoğlu, 2008:59).

Hangi nedene bağlı olursa olsun vergi kaçakçılığının nedenlerinden önemli bir kısmını sosyal nedenler oluşturmaktadır. Çünkü bireyler içinde buldukları toplumsal ortamdan etkilenmekte, değer yargıları buna göre şekillenmektedir. Örneğin bir uygulamaya bazı toplum kesimlerince adil bulunurken; diğer kesimlerde adaletsiz görülebilmektedir. Yine kaçakçılığın yaygın olduğu bir toplum açısından bu çok önemli bir suç olarak görülmebilmektedir (Saraçoğlu,2008:59).

6. VERGİYE KARŞI TUTUM VE DAVRANIŞLARI ETKİLEYEN FAKTÖRLER

Vergileme literatüründe son yıllarda üzerinde ilgiyle durulan bir soru vardır. "İnsanlar niçin vergi öderler?" Bu sorunun sorulma nedeni, vergilerin sadece yasal zora dayalı olarak ödendiği düşüncesinin mükelleflerin tutum ve davranışlarını açıklamakta yetersiz kalmasıdır. Zira, vergi denetimleri bu zorlamayı sağlayacak yeterlilikte olmamasına rağmen birçok insan düzenli olarak vergilerini ödemektedir. İnsanların vergi ödemelerini sağlayan başkaca faktörlerin de olduğu artık genel kabul görmüş bir yaklaşımdır. (Tosuner ve Demir, 2007:9)

Toplumun vergiye karşı tutum ve davranışlarını etkileyen dolayısı ile vergi okuryazarlığı ve vergisel farkındalığı düzeylerini belirleyen birçok faktör bulunmaktadır. Bunlar bireyin kişisel birtakım özellikleri olabileceği gibi, ülkenin sosyal, siyasal, ekonomik ve mali özellikleriyle de yakından ilişkili olgulardır. Çünkü birey bir taraftan çevresindeki değişkenlerden etkilenirken, diğer taraftan da bu değişkenleri etkilemektedir. Bu nedenle, yükümlülerin vergi uyumları üzerinde etkili olan faktörlerin belirlenmesi ve bu doğrultuda birtakım düzenlemelerin yapılması son derece önemlidir. (İpek ve Kaynar,2009a:117). Bu çalışmamızda bu faktörler, Kişisel ve Sosyal faktörler ile Ekonomik ve Politik Faktörler olarak iki başlık altında sunulmuştur.

7.KİŞİSEL VE SOSYAL FAKTÖRLER

Bu başlık altında mükelleflerin vergi karşındaki davranışlarını, dolayısı ile vergi okuryazarlığı ve vergisel farkındalıklarını etkileyen faktörler özellikle demografik özellikler, vergi ahlakı ve Yükümlülerin diğerleri hakkındaki görüşleri ele alınacaktır.

7.1.Demografik Özellikler

Bireylerin davranışları, mevcut sosyal yapı tarafından şekillenirken diğer taraftan da birey bu sosyal yapıyı şekillendirmektedir. Bu karşılıklı etkileşim bazında bireyin yaşı, medeni durumu, cinsiyeti, aile yapısı, eğitim düzeyi gibi demografik özelliklerinin vergisel farkındalığı ve vergi uyumu üzerinde etkili olduğu söylenebilir (İpek ve Kaynar,2009a:119).

Yaş: Yaş ve vergi uyumu arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmalarda pozitif ve negatif yönde ilişkiler bulunmuştur. Bazı çalışmalarda gençlerin, bazılarında da yaşlıların vergi uyumsuzluğu (kaçakçılık) sergiledikleri ortaya çıkmıştır. Ancak çalışmaların çoğu gençlerin daha fazla vergi uyumsuzluğu sergilediği yönündedir.

Medeni Durum: Bireylerin medeni durumu da vergiye bakışları üzerinde etkili olabilmektedir. Bekar bir kişinin elde ettiği geliri kendisine yetebilecekken, medeni halin değişmesi halinde gelire duyulan ihtiyaç artabilir. Bu durum ise, yükümlülerin subjektif vergi yükünü daha fazla hissetmelerine neden olabilecektir. Bu bakış açısıyla, bekar olan yükümlülerin evli olanlara göre vergi uyumlarının daha yüksek olduğu söylenebilir. Ancak konunun diğer bir boyutu ise, bekarların riski göze alabilme, hayatla ilgili beklentilerinin henüz yerine gelmemiş olması ve yeterince gelir elde edemiyor olması gibi faktörler göz önüne alındığında, bekarların evlilere göre daha fazla vergi kaçırabilecekleri da söylenebilir

Cinsiyet: Özellikle vergi uyumu konusunda kadın ve erkek arasındaki farklılıklar konusunda yapılan çalışmalarda elde edilen sonuçlar çoğunlukla kadınların daha uyumlu olduğu yönündedir fakat bu bulguların genel yargı oluşturmak bakımından yetersiz olduğu da söylenebilir.

Eğitim Durumu: Eğitim düzeyi hem yükümlüler tarafından vergilerin kabullenilmesi açısından, hem de vergi uygulamalarının gerçekleştirilmesi açısından önem arz etmektedir. Doğru olarak verilecek bir eğitimle bireylerin vergilerle ilgili olan davranışlarını yönlendirmek mümkün olabilmektedir. Eğitim ve öğretim aracılığıyla sorumluluk duygusu taşıyan bilinçli bir toplum meydana getirilebilir. Eğitim düzeyinin düşük olması, yükümlülerin vergiye karşı girişmiş oldukları olumsuz davranışlarda kendilerini haklı görebilmelerine neden olabilmektedir. Ayrıca öğrenim düzeyi yüksek olan yükümlülerin yasaları daha kolay anlayarak sık sık yapılan yasal değişikliklere daha kolay intibak sağladıkları ve vergilere uyum açısından da daha bilinçli oldukları görülmektedir Bu anlamda yükümlülerin mali alandaki eğitimlerinin artırılması vergiye olan uyumu arttıracaktır (Çiçek ve Diğerleri, 2008:36) Diğer taraftan eğitim düzeyi yüksek olan toplumlarda vergiye karşı bilincin yüksek olması nedeniyle vergi gelirlerinin de yüksek olması beklenirken eğitim düzeyi yüksek aynı toplumda kanunlardaki boşlukların iyi bilinmesi nedeniyle vergi gelirlerinde azalma görülebilmektedir. (Demir, 2009:4)

Gelir Durumu: Mükellefin vergiye karşı nasıl bir davranış göstereceği gelire de yakından ilişkilidir. Gelir düzeyi ve vergi oranlarının mükelleflerin gönüllü uyumuna etkisi konusunda birçok ampirik araştırma yapılmıştır. Bu araştırmaların çoğu, gelir arttıkça vergi kaçakçılığının da arttığını ortaya koymaktadır (Çekikkaya,2002)

Mesleki çevre: Mükellefin icra ettiği mesleklerin farklı olması sebebiyle ödeyecekleri vergiler ve vergi yükü farklı olabilmektedir. Örneğin; öğretmen ya da memurun ödediği vergi ile serbest meslek erbabı ve tüccarın ödediği vergi farklıdır. Aynı gelire sahip ama icra ettikleri meslek sebebiyle farklı zahmetlerde bulunmaları ve aynı vergiyi ödemeleri durumunda ağır şartlarda çalıştığını ifade eden mükellef subjektif vergi yükünü daha çok hissedecektir (Buyrukoğlu ve Erasa, 2012:123).

Din, bireysel davranışlar ve kararlar üzerinde son derece etkili, bireylere tanımsal normlar veren ve toplumda sosyal kodlar oluşturan önemli bir kurumdur. Bu kodların bireysel norm olarak içselleştirilmesinde de önemli rol üstlenir. Ayrıca, dindarlık sosyal faaliyetlere katılımın bir göstergesi olarak da değerlendirilebilir. Bu açıdan dindarlık derecesinin vergi ahlaki üzerinde etkili olacağı düşünülebilir. Bireylerin suça ve kabul edilemez davranışlara karşı tutumları, bu tip davranışlara tolerans düzeyleri de vergi kaçırmaya karşı tutum üzerinde etkili olacaktır (Çevik,2012:271).

7.2. Vergi Ahlakı

Ahlâk, insanın sadece kendisine karşı görevlerini ve sorumluluklarını belirlemekle kalmamaktadır. İnsana çeşitli bakımlardan davranışlarının ilkelerini önermekte ve buna uygun davranmasını buyurmaktadır. Böylece ahlâk ilkeleri ve kuralları bizzat insanın kendi görev ve sorumluluklarını düzenleme yanında, diğer insanlarla ilişkilerinde de ölçü olmaktadır. Diğer bir ifadeyle ahlâk çift yönlü bir düzenlemeyi öngörmektedir. Dolayısıyla ahlâk bireyi ilgilendirdiği kadar toplumu da aynı ölçüde ilgilendirmektedir. Vergi ahlâkı açısından bakıldığında, vergi mükelleflerinin bireysel olarak ahlâk toplamları, toplumun vergi ahlâkını oluşturmaktadır. Vergi karşısında mükellef davranışlarını belirleyen en önemli faktörlerden birisi toplumsal baskıdır. İnsan içinde yaşadığı toplumdan etkilenen bir varlıktır. Eğer bir toplumda vergi ahlâkı yüksek düzeyde ise, bu durum bireyler üzerinde de pozitif bir baskı oluşturacaktır. Böylece toplumun vergi ahlâkı, vergi karşısında gösterilen olumsuz davranışlar açısından bireyler üzerinde caydırıcı bir etkiye sahip olacaktır. (Tosuner ve Demir, 2007:13)

Vergi ahlaki vergi ödeme konusundaki içsel bir motivasyondur. Buradaki içsel motivasyon, dışsal bir zorlama ve baskı olmaksızın gönüllü vergi ödemeye işaret etmektedir. Bireyler, vergiyi ya gönüllü olarak öderler ya da yakalanma ve cezalandırılma riskini göz önüne alarak ödemezler (Aktan,2012:15).

Vergi ahlâkı, vergiye ilişkin görev ve sorumlulukların zamanında ve eksiksiz olarak yerine getirilmesi olarak tanımlanmaktadır. Başka bir ifade ile vergi kaçakçılığı ve vergi cezaları karşısında takınılan tavidir. Vergi ahlâkı, vatandaşların mükellef olarak devletle aralarındaki ilişkiyi belirleyen davranış normları olarak da tanımlanmaktadır. Vergi ahlâkı bir bakıma genel kültür seviyesinin bir fonksiyonudur. Kültür seviyesi iktisadi seviyeye paralel bir seyir izlemektedir. Bu itibarla, iktisadi olarak gelişmiş ülkelerdeki vergi ahlâkı, gelişmemiş ülkelere göre daha ileri düzeydedir. Ayrıca vergi ahlâkının genel ahlâk ile karıştırılmaması gerekir. (Tosuner ve Demir, 2007:9-13).

Özetle, vergi ahlaki, vergi ile ilgili yükümlülüklerin yerine getirilme derecesi olarak tanımlanır. Yasal olarak ödenmesi gereken vergi borcunun eksiksiz ödenmesi, vergi ahlakının yüksek olduğunun göstergesidir. Vergi bilinç ve ahlakının özümsemiği ülkelerde yükümlüler vergi görevlerini daha titiz bir şekilde yerine getirmektedirler. Vergi ahlaki, ödenen ile ödenmesi gereken vergi ilişkisine dayanmaktadır. Bu ilişki oransal bir ilişkidir ve teoride "vergi dürüstlüğü standardı" olarak ifade edilmektedir. Ayrıca vergi ahlaki toplumdan topluma farklılık arz etmektedir. Yani bir toplumda bu standart yüksek iken başka bir toplumda nispeten daha düşük olabilmektedir (Çiçek ve Diğerleri,2008:35)

Ekonomik yönüyle bakıldığında vergi kaçırma, vergiden kaçınma, vergi tabanının azalması bütçede benzer etkilere sahiptir. Yani her üçü de devletin gelirlerinde azalmaya yol açar ve kişilerin vergi yükünü azaltma isteğinden kaynaklanır. Vergi ahlaki kişilerin vergilerini ödemeye iten içsel bir etken olarak düşünülebilir. Vergi ahlaki vergilerini ödemek için bireylerin razılığı ya da ahlaki yükümlülüğüdür. Ya da ödemelerinin topluma bağlı olduğu inancıdır. Vergi ahlaki ayrıca ahlaki pişmanlığı ya da vergilerdeki dolandırıcılığı kapsayan suçluluğu da içerir. Eğer bir vergi mükellefinin pişmanlığı ya da suçluluk duygusu güçlü ise, vergileri ödemeye daha fazla istekli olacaktır (Gökbunar ve Diğerleri, 2007:71)

Vergi ile sağlanmak istenen hedeflere ulaşabilmek için, vergilemeye karşı yükümlülerin vergisel farkındalık düzeylerinin yükseltilmesine ve bununla ilgili genel kabul edilebilecek ahlaki normların geliştirilmesine ihtiyaç duyulmaktadır. Bu nedenle de vergi ahlaki kavramı büyük önem taşırlar. Örneğin vergi ahlakının yüksek olduğu bir toplumda mükelleflerin vergisel ödevlerini kendiliğinden yerine getirmeleri en azından idarenin iş yükünün azalmasına yol açacaktır. İş yükünün azalması vergi toplama maliyetini azaltacak ve vergilendirme sürecinin aksamadan minimum sürede tamamlanmasına sebep olacağı için bu durum idareye daha verimli çalışma olanağı sağlamış olacaktır. (Organ ve Yegen, 2013:244)

7.3. Yükümlülerin Diğerleri Hakkındaki Görüşleri

Yükümlünün diğer yükümlülerin vergi ile ilgili durumlarını bilmesine göre, vergiye karşı gösterilen tutum ve davranışlar da farklılık gösterebilmektedir. Yükümlü, gerek kendi ödeme gücünün seviyesine bakarak, gerekse diğer vergi yükümlülerinin yükleriyle orantılı/orantısız ödedikleri vergilerin seviyesine göre kişisel bir kanaat edinmiş olmaktadır. (Çiçek ve Diğerleri,2008:36-38)

Vergilemenin kamusal mal finansmanı olduğu ve vergi olarak ödenen tutarla elde edilen fayda arasında tam bir karşılık ilişkisi taşımadığı dikkate alınırsa devletle hizmet ilişkisinde olduğu kadar toplumla dağılım ilişkisinde de karşılıklı vergi davranışını etkileyecektir. Birey, toplumdaki diğer üyelerin bu ortak finansmana katılmadığını hissettiğinde karşılıklılık duyguları zedelenebilecek ve vergi uyumu düşecektir. Bireyin uyum düzeyindeki düşme bir misilleme duygusundan kaynaklanabileceği gibi topluma ilişkin algısına göre kendi katkısını düzeltme, dolayısıyla adaleti yeniden kurma güdüsünden de kaynaklanabilir. Ancak genel olarak bireylerin sosyal mübadelede karşılıklılığı önemsiyorlarsa sosyal görev bilinçlerinin gelişmiş olması ve kamu hizmetlerinin bedeli olarak vergi ödemek hususunda yüksek etik tutum göstermeleri beklenebilir (Çevik,2012:270).

8. EKONOMİK VE POLİTİK FAKTÖRLER

Ekonomik ve politik faktörler içerisinde vergisel farkındalığı etkileyen ve bireyin müdahale edemediği dışsal durumlar yer almaktadır.

8.1.Ekonomik Nedenler

Ekonominin içinde bulunduğu durum şüphesiz ki bireylerin vergisel farkındalıkları ve tutum ve davranışları üzerinde çeşitli şekillerde etkili olmaktadır. Vergiler, hiçbir karşılık beklenmeden yerine getirilmesi gereken zorunlu ödemeler olduğundan, bireylerin tüketiminin ve kullanım özgürlüğünün kısılmasına yol açmaktadır. Bir ülkenin vergi sistemi, o ülkenin ekonomik yaşamından soyutlanamayacağı için, milli gelir düzeyi, enflasyonun seviyesi ve ekonomideki adil dağıtım mekanizmalarının işleyişi gibi faktörler yükümlülerin vergiye yaklaşımını etkilemektedir (Çiçek ve Diğerleri,2008:45)

8.2. Vergi Yükü

Genel olarak vergi yükü, bireysel gelirin vergi nedeniyle azalması sonucu, azalan refahı sebebiyle bireyde bir rahatsızlık meydana getirir. Mali terminolojide, genellikle ödenen vergi ile gelir düzeyi arasındaki oransal ilişkiyi ifade eden vergi yükü, yükümlülerin vergilere karşı tepkilerinin belirlenmesi açısından önemli bir araçtır. Diğer bir deyişle, eşit ekonomik şartlar altında bulunan bireyler, eşit objektif vergi yükü altında kalsalar dahi, vergi tazyiklerini farklı farklı hissedebilmektedirler. Yani subjektif vergi yükü dediğimiz yükün bireylerin algı derecelerine göre farklı ağırlıklarda hissedilmesi söz konusudur. (Çiçek ve Diğerleri,2008:35)

Ekonominin içinde bulunduğu durumun iyi analiz edilerek dolaylı veya dolaysız vergi tercihi ile oluşacak olan vergi yüklerinin iyi belirlenmesi gerekir. Kişiler vergi yüklerini, dolaysız vergi ödemelerinde daha çok hissederken; dolaylı vergilerde verginin fiyat içine gizlenmesi nedeniyle daha az hissetmektedirler. Bu nedenle hükümetler dolaylı vergilere ağırlık vermektedirler (Yenigün,2012:12).

Vergi oranlarının mükelleflerin davranışları üzerindeki etkisi konusunda ise çok açık varsayımlar ortaya konamasa da geniş anlamda vergi oranlarının vergi kaçakçılığının temel belirleyicilerinden olduğunu, marjinal vergi oranlarını düşürmenin daha yüksek gelir beyanını teşvik etmek suretiyle verginin tabana yayılmasına katkı sağlayacağını ortaya koyan ampirik çalışmalar mevcuttur. Vergi oranlarının mükelleflerin tutum ve davranışları üzerindeki etkisi konusunda çok açık varsayımlar ortaya konamamasının nedeni ise vergi oranlarındaki bir değişimin mükellefler üzerinde iki karşıt etki yaratmasıdır. Şöyle ki, bir taraftan vergi oranlarındaki artış, başarılı kaçakçılıktaki marjinal kazancı arttırdığı için daha fazla kaçakçılığı teşvik ederken, diğer taraftan ise daha yüksek bir vergi oranı, vergi sonrası geliri azaltmak suretiyle ilave bir etki yaratır, ki bu durum kişilerin riske karşı davranışlarına bağlı olarak daha az kaçırılmalarına neden olabilir (Çekikkaya,2002).

8.3. Devlete Bağlılık

Yükümlülerin devlet hakkındaki sahip oldukları olumlu-olumsuz tüm düşünceler, onların devlete olan yükümlülüklerini yerine getirdikleri davranışlarında da etkili olmaktadır. Devlete olan bağlılık, devletin devlet olma niteliklerini yerine getirip getirmemesiyle de ilgili olmaktadır ve bunun seviyesi kişiden kişiye göre değişebilmektedir. Nitekim yükümlülerin devlet harcamalarından yeterince yararlanmadığı ve fazla vergi ödediği yargısına varmaları ve hükümetlerin iyi bir yönetim sergilemediklerine inanmaları durumunda devlete olan bağımlılıklarının gevşeyebileceği söylenebilmektedir. vatandaşların devletin meşru otoritesini ve varlığını kabul etmeleri ile devletin sunmuş olduğu hizmetlerden yararlanmaları arasında doğru orantılı bir bağ vardır. Devlete olan bağlılık arttıkça vergiye olan tahammül artacak, azaldıkça ise tepkiler artacaktır. Bunu belirlemede de kamu harcamalarının etkinliği ve vergilemedeki adalet önemli rol oynamaktadır. (Çiçek ve Diğerleri,2008:36-38)

Mükellefin devlete olan bağlılığı vergiye uyum sağlama ve vergisel farkındalık düzeyi ile doğru orantılıdır. Devletin varlığının olması gerektiğine inanan ve devletin faaliyetlerinin pozitif dışsalığı olduğunu düşünenlerin ağırlıklı olduğu toplumlarda vergi bilincinin ileri düzeyde olduğunu ve vergiye gönüllü uyumun söz konusu olduğunu söylemek mümkündür (Buyrukoğlu ve Erasa, 2012:123)

Genel olarak devletin ve özelde vergi idaresinin mükellefe karşılıklı saygı ve dürüstlük anlamında partner gibi muamele etmesi, kamu hizmetleri ve politik süreç kadar vergileme ve denetleme sürecinde de şeffaflığın, açıklığın sağlanıyor olması doğrudan kişisel etkiler gösterecek ve vergi okuryazarlığını ve vergisel farkındalığı arttıracaktır. Aksi muamelelerin, vatandaşın bir hiyerarşik ilişkinin alt düzey tarafı olarak hissettirilmesinin, keyfi prosedürlerin, politik sisteme güvensizliklerin, politik sürecin dışsal bir unsuru olarak hissetmenin, çeşitli duygusal etkiler aracılığıyla ve karşılıklılık motivasyonu ile bireylerde vergi ödemenin içsel motivasyonunu bozacaktır (Çevik,2012:267).

Vergilendirme yetkisini elinde bulunduran iktidar, zaman ve koşullara göre karar vererek bu yetkisini kullanır. Bir toplumdaki siyasi tercihler o haneden toplanan vergileri de etkiler. Öyle ki iktidardaki partiye karşı olan mükellefler sırf iktidardaki partiye tepki amaçlı vergiyi ödememeyi tercih edebilmektedir. İktidarların sık sık yaptıkları mevzuat değişiklikleri mükellefler açısından güvensiz bir ortam yaratır. Vergi sisteminin yapısını ve etkinliğini bozan uygulamalar, af uygulamaları ve iktidarı kaybetme endişesi ile düşünülmeden acele edilerek uygulanan kısa vadeli geçici çözümler mükelleflerin tepkisine neden olabilmektedir. (Demir, 2009:4)

8.4. Vergi Adaleti

Toplumsal açıdan son derece önemli olan vergi adaleti, bu önemine istinaden anayasal düzeyde dikkate alınan bir kavram olmuştur. Vergi adaletinin bir toplumda algılanma şekli, devlet ve vatandaş arasında oluşacak sosyal kontratın önemli bir belirleyendir ve vergi sistemini adil olarak algılayan bireyler diğer kurallara daha fazla uyum sağlayabilecektir. Vatandaşların bir vergi sisteminden beklentilerinin başında, vergi yükünün âdil bir şekilde dağıtılması gelmektedir. Toplumda vergiye karşı gönüllü uyumun geliştirilmesi ve toplumsal vergi ahlâkının yükseltilmesi için bu algının oluşturulması zorunludur. Bu nedenle ki Anayasada “Vergi yükünün adaletli ve dengeli dağılımı, maliye politikasının sosyal amacıdır” maddesi mevcuttur. Vergi yükünün adaletli dağıtıldığına inanan bireyler devleti ve onun faaliyetlerini daha pozitif bir bakışla açısıyla kabullenirken, buna mukabil vergi yükünün adaletli dağıtılmadığını düşünen bireylerin devlete bakışı genellikle olumsuz bir seyir izleyebilmektedir. Esasen bu durum, halkı ile barışık bir devlet anlayışı ve devlet-vatandaş ilişkilerinin pozitif bir şekilde tesisi bakımından kamu otoritelerine de önemli bir fırsat sunmaktadır. Vergi adaleti konusunda üzerinde uzlaşmış ortak bir tanım olmamakla birlikte, eşit durumda olan mükelleflere eşit muamele edilmesi, ödeme gücüne göre vergileme yapılması, gelir ve servetlerin belli bir düzen içinde yeniden dağıtımının sağlanması için vergilerin kullanılması gibi hususlar, genellikle vergi adaletini tesis için başvuru alan uygulamalardandır. Vergi adaletinin sağlanması, sadece yasal boyutta vergilerin adalet saiki ile tasarlanmasına bağlı değildir. Aynı ölçüde, bu hususların vergi idareleri tarafından âdil bir şekilde uygulanmasına, vergi yargı organlarının aldıkları kararlara ve hatta diğer mükelleflerin maruz kaldıkları uygulamalar gibi pek çok ekonomik, sosyal ve kültürel faktöre de bağlı görülmektedir (Demir ve Gülten, 2013:272-273).

Bireyler gerek devletle gerek toplumla ilişkilerinde kendilerine adaletsiz davranıldığını algıladıklarında işbirliği göstermek yönünde karşılıklılık duyguları zarar görecektir ve devleti ya da toplumu cezalandırmak ve/veya adaletsizliği düzeltmek üzere vergi uyumsuzluğu göstereceklerdir. (Çevik,2012:263)

8.5. Vergi Afları

Mali affın tanımı ceza hukukunda ve vergi hukukunda yapılmamıştır. Afla ilgili hükümler Türk Ceza Kanunu'nda yer almaktadır. Vergi Usul Kanunu'nda vergi affı ile ilgili hükümler bulunmamaktadır. Ancak vergi ve cezaların affı bir yasaya dayanılarak yapıldığından afla ilgili düzenlemeler ayrı yasalarda yapılmıştır. Bu açıklamalardan sonra mali affı vergi yasalarına aykırı hareket edenlere karşı uygulanan yaptırımların ortadan kaldırılması şeklinde tanımlayabiliriz. Başka bir tanımla mali af yada vergi affı, devletin çıkardığı bir yasayla alacak hakkından vaz geçerek kamu alacağının ortadan kaldırılmasıdır (Narinoğlu,1991).

Vergi affı denildiğinde genel olarak, vergi kanunlarına aykırı hareket edenlere uygulanan idari ve hukuki yaptırımların ortadan kaldırılması anlaşılmaktadır. Bu uygulamadan vergi mükellefi olması gereken ya da olup da ödemesi gereken vergi miktarının tamamını ödemiş olan kişi ve kurumlar yararlanmaktadır. Af kararı neticesinde devlet bir yandan bir kısım suçları cezalandırma yetkisinden vazgeçer ve bir yandan da bir kısım alacaklarını terkin eder. Devletlerin vergi aflarına çeşitli gerekçelerle başvurduğu görülür. Büyük ekonomik bunalım ve sosyal gerilimin arttığı dönemlerde toplumun gerginliğini almak ve yönetimin halka verdiği değeri göstermek amacıyla af kararı verilebilir. Ekonomik ve mali sistemi tam olarak oturmamış ve esasında bir dönüşüm yaşayan ülkelerde devlet vergi yasalarını revize etmek ve yeni bir mali sistem kurmak istediği dönemlerde bir anlamda hem mükellefler hem de kamu açısından yeni bir beyaz sayfa açmak amacıyla mali aflara başvurulabilir. Devletin mali acze düştüğü dönemlerde de devletin kolay gelir sağlaması adına, özellikle kayıt dışılık oranının yüksek olduğu ülkelerde idarinin ve yargı müesseselerinin aşırı iş

yoğunluğu nedeniyle çalışmadığı durumlarda af uygulamaları istenilen amaçlara ulaştırabilir. (Atçı,2011)

8.6. Kamu Hizmetlerinin Gerekliliğine Olan İnanışlar

Yükümlüler, vergi öderlerken kamunun sunmuş olduğu mal ve hizmetlerin dağılımının yanı sıra, bu mal ve hizmetlerin sunulması esnasındaki etkinliği, israf ve savurganlığı da dikkate almaktadırlar. Eğer yükümlüler ödediği vergilerin uygulayıcılar tarafından israf edildiğini algıarlarsa, vergilemenin sonraki süreçlerinde vergilere ilişkin psikolojisi değişebilecek, bu da tutum ve davranışlarının değişmesini beraberinde getirecektir (Çiçek ve Diğerleri,2008:42)

8.7.Vergi Mevzuatındaki Değişikliklerin Sıklığı

Vergilerin çeşitli faktörlerde meydana gelen değişmelerden az veya çok etkilendiği açık bir gerçek olmakla beraber, herhangi bir verginin ihdası ve değişikliğe tabi tutulması hukuki bir durum olarak görülmektedir (Şenyüz,1992:208)

Uygulanmakta olan vergi kanunlarının birçok hükümlerinin sık sık değişmesi ve yeni vergilerin ihdas edilmesi, yükümlüler açısından her defasında yeni hükümlerin öğrenilmesine ve yeni formalitelere alışmayı gerektirmektedir. Bunlar da yeterince karışık olan vergi tekniğinin daha karışık hale gelmesine neden olur, dolayısıyla vergilemede güven ilkesini zedeler. Üstelik vergi yasalarının sık sık değişmesi, yükümlülerde yeni vergilerin daha da ağır olacağı hissi bırakarak onları vergiye karşı dirence teşvik edebilmektedir. İlgili değişiklikleri izleme, anlama ve gereklerini yerine getirebilme gücüne sahip olmayan yani vergi okuryazarlığı ve vergisel farkındalığı düşük olan yükümlüler bu durumdan daha da çok olumsuz etkilenmektedirler. Hatta, yapılan değişiklikleri muhasebe mesleğini yerine getiren kesimler bile zaman zaman kavramakta güçlük çekebilmektedir. (Çiçek ve Diğerleri,2008:45)

Uygulamada uzun süre kalan bir vergi, mükelleflerin vergiye karşı direnme ve tepkilerini köreltir. Değişiklikler ise yükümlülerin körelmiş duygularını harekete geçirir. Böyle bir durum, vergilemenin psikolojik yükünü artıran bir faktör olarak karşımıza çıkar. Sonuçta vergilerin sık sık değişmesi ödenen verginin üzerinde bir yükün oluşmasına sebep olmaktadır. Özellikle de her bir mükellefin, kişisel ve sosyal özellikleri ve vergi okuryazarlığı ve vergisel farkındalıkları dikkate alındığında psikolojik olarak vergi yükleri ağır hissedilebilir (Şenyüz,1992:211).

8.8. Vergi Cezalarının ve Denetimin Etkinliği

Vergi kanunlarının karmaşıklığı ve uygulamanın belirsizliği mükellefleri mali müşavirlerin yardımına sevk etmektedir. Ülkemizde mükellefler muhasebecilerden özellikle bilgi akışında yararlanmaktadırlar ve bilgi alma ihtiyacı duydukları konuların başında "mevzuattaki değişiklikler" gelmektedir. Mali müşavirlerin gönüllü uyuma etkisi noktasında ise iki görüş vardır. Birincisi mali müşavirler hata oranını azaltır ve ayrıca gönüllü uyumu düzenler. İkincisi ise denetimin ahlaki ve fiziksel maliyetini düşürerek doğru beyanda bulunmama eğilimine itebilir (Çelikkaya,2002)

Vergi kaçakçılığı kavramı riskli bir hisse senedine yapılmış olan yatırım gibi görülebilir. Buna göre, yükümlü ceza miktarı, denetleme oranı, vergi oranı ve gelir gibi faktörleri dikkate alarak beklenen bireysel yararını maksimize etmek için vergi kaçırıp kaçırmayacağına veya kaçıracağına ne kadar kaçıracağına karar vermektedir. Bu yaklaşıma göre yükümlünün denetleme oranı ile karşılaşacağı cezaların miktarını ve fayda fonksiyonlarının da sadece gelirden oluştuğunu bildiği varsayılmaktadır (Çiçek ve Diğerleri,2008:54). Rasyonel mükellef, gelirinin ne kadarlık bir bölümünü "vergi kaçırma" olarak adlandırılan riskli bir faaliyete ayıracağına karar vermektedir. Buna göre mükellef, yakalanma ihtimalini gösteren denetim oranı arttıkça ve vergi kaçırılmaya uygulanan cezalar yükseldikçe uyum davranışını arttıracaktır (Çevik,2012:261).

9. BULGULAR VE YORUM

Yapılan bu çalışma Kahramanmaraş ilinde genel olarak vatandaşların vergiyi anlama ve ona göre davranabilme kabiliyetini, vergisel farkındalıklarına ilişkin düşüncelerini belirlemeye yönelik olarak hazırlanmıştır. Bu çalışma neticesinde Kahramanmaraş'ta toplumun vergi okuryazarlık derecesi ve vergisel farkındalığı ölçülmeye çalışılmıştır.

Çalışma Kahramanmaraş'ta yaşayan vatandaşların geneline yönelik olarak ampirik bir araştırma yapılmıştır. Toplamda 250 adet anket dağıtılmıştır. Geri dönen anketlerin 153 adeti değerlendirmeye tabi tutulmuştur. Anketlerin geri dönüş oranı %61'dir.

Yapılan anket çalışmasında sorulan sorular daha önce yapılmış olan çalışmalardan yararlanılarak hazırlanmıştır. İlk bölümde demografik özellikleri belirlemeye ilişkin 6 adet soru sorulmuş, sonrasında ise 5'li likert ölçeğinin kullanıldığı sorular katılımcılara yöneltilmiştir. Bu ölçek (1-Kesinlikle Katılmıyorum, 2-Katılmıyorum, 3-Kararsızım, 4-Katılıyorum, 5-Kesinlikle Katılıyorum) şeklindedir. Elde edilen sonuçlar SPSS programı kullanılarak analiz edilmiştir. Araştırmamızda Likert ölçeğinin uygulandığı veriler kullanılarak Cronbach's Alpha güvenilirlik testi yapılmıştır. Test sonucunda oran 0,814 çıkmıştır. Bu oran yüksek güvenilirlik seviyesinde olduğunu göstermektedir.

9.1.Demografik özellikler

Katılımcıların demografik özelliklerine ilişkin bulgular aşağıdaki tabloda verilmiştir. Çalışmamızda katılımcılar demografik özellikleri olarak, Yaş, Cinsiyet, Öğrenim Durumu, Meslek, Çalışma Yılı ve Gelirleri açısından ele alınmıştır.

Tablo 1:Demografik Özellikler

Demografik özellikler	Sayı	Yüzde %	Demografik özellikler	Sayı	Yüzde %		
Yaş	18-30	76	49,67	Meslek	İşçi	41	26,80
	31-40	40	26,14		Kamu görevlisi	71	46,41
	41-50	26	16,99		Esnaf/Tüccar/Sanayici	35	22,88
	50'den büyük	11	7,19		Diğer (Öğrenci Vd.)	6	3,92
Cinsiyet	Erkek	132	86,27	Çalışma Yılı	1'den az	8	5,44
	Kadın	21	13,73		1-5	73	49,66
Öğrenim Durumu	İlkokul	9	5,88		6-10	30	20,41
	Ortaokul	14	9,15	10'dan fazla	36	24,49	
	Lise	49	32,03	Gelir	0-500 TL	6	4,0
	Ön lisans	34	22,22		500-1000 TL	16	10,67
	Lisans	32	20,92		1000-3000 TL	116	77,33
	Lisansüstü	15	9,80		3000 TL'den fazla	12	8,00

Demografik özelliklere göre anketimize katılanları değerlendirdiğimizde, Yaş gruplarının yüzdeler dağılımları, 18-30 yaş arası %49,67; 31-40 arası %26,14; 41-50 arası %16,99 ve 50 yaşından büyük olanlar ise %7,19'dur. Cinsiyet açısından katılımcıların %86,27'si erkek, %13,73'ü kadındır. Öğrenim durumlarına göre ise,

İlkokul %5,88; Ortaokul %9,15; Lise %32,03; Ön lisans %22,22, Lisans %20,92 ve Lisansüstü %9,8'dir.

Meslek gruplarına göre baktığımızda, İşçi %26,80; Kamu görevlisi %46,41 Esnaf/Tüccar/Sanayici %22,80; Diğer (Öğrenci vd.) %3,92'dir. Çalışma yıllarına göre baktığımızda, 1 yıldan az çalışanlar %5,44; 1-5 yıl arası %49,66, 6-10 yıl arası %20,41; 10 yıldan fazla çalışanların oranı ise %24,49'dur. Gelir durumları açısından baktığımızda ise, 500TL'den az geliri olanlar %4; 500-1000TL arası %10,67; 1000-3000TL arası %77,33; 3000TL'den fazla geliri olanların oranı ise %8'dir.

9.2.Vergi Okuryazarlığı ve Vergisel Farkındalığı Belirlemeye Yönelik Yapılan Önermelere İlişkin Bulgular

Anketimizde katılımcılara likert ölçeğine dayalı önermeler yöneltilmiştir. Katılımcılardan 5 farklı düzeyde verilen önermelere katılma dereceleri sorulmuştur. Bu dereceler sırasıyla (1-Kesinlikle Katılmıyorum, 2-Katılmıyorum, 3-Kararsızım, 4-Katılıyorum, 5-Kesinlikle Katılıyorum) şeklindedir.

Bu önermelere katılma derecelerini gösteren sayı ve yüzdeler ile, bunlara ait ortalama, mod, standart sapma değerleri Tablo 2'de gösterilmiştir.

Tablo 2: Önermelere İlişkin Bulgular

Önermelerin Ortalama, Mod ve Standart Sapmaları					Sayı ve Yüzdeler					
Önermeler	Ortalama	Mod	St. Sapma		1	2	3	4	5	Toplam
1 Vergi, Devletin sunmuş olduğu mal ve hizmetlerin karşılığıdır	3,89	4	1,16	Sayı	9	15	12	63	53	152
				Yüzde%	5,92	9,87	7,89	41,45	34,87	100
2 Vergi, Zorunlu fakat gerekli bir ödemedir.	4,1	4	1,05	Sayı	8	6	11	66	62	153
				Yüzde%	5,23	3,92	7,19	43,14	40,52	100
3 Vergi, Ödeme gücüne göre alınan bir vatandaşlık görevidir	3,41	4	1,47	Sayı	25	25	11	47	45	153
				Yüzde%	16,34	16,34	7,19	30,72	29,41	100
4 Vergi, Gelir elde etme isteğini azaltan bir uygulamadır	2,56	2	1,26	Sayı	34	51	27	25	14	151
				Yüzde%	22,52	33,77	17,88	16,56	9,27	100
5 Vergi, Vatandaşlar üzerinde bir yüküdür.	3,14	4	1,44	Sayı	29	28	21	42	33	153
				Yüzde%	18,95	18,30	13,73	27,45	21,57	100
6 Vergilerin özel yatırımların önünde bir engel olduğunu düşünmüyorum	3,41	4	1,33	Sayı	16	29	22	46	39	152
				Yüzde%	10,53	19,08	14,47	30,26	25,66	100
7 Türkiye'de uygulanmakta olan başlıca vergi adlarının biliyorum.	3,65	4	1,02	Sayı	7	14	32	73	27	153
				Yüzde%	4,58	9,15	20,92	47,71	17,65	100
8 Vergi mevzuatımızda yer alan vergi usul, esas ve oranları hakkında bilgi sahibiyim	3,14	4	1,18	Sayı	14	35	39	46	19	153
				Yüzde%	9,15	22,88	25,49	30,07	12,42	100
9 Vergilerin üzerime yüklediği yükümlülüklerin farkındayım.	3,76	4	1,11	Sayı	8	16	20	69	40	153
				Yüzde%	5,23	10,46	13,07	45,10	26,14	100

10	Ülkemizde, insanların vergi yükümlülüklerinin farkında olduklarına inanıyorum	2,75	2	1,26	Sayı	27	47	32	31	16	153
					Yüzde%	17,65	30,72	20,92	20,26	10,46	100
11	Gelir elde eden herkesin, vergisini tam ödediğini düşünüyorum	1,95	1	1,21	Sayı	77	35	20	13	8	153
					Yüzde%	50,33	22,88	13,07	8,50	5,23	100
12	Ödenen vergilerin topluma etkin bir hizmet olarak geri döndüğünü düşünüyorum	2,89	4	1,37	Sayı	36	26	28	45	18	153
					Yüzde%	23,53	16,99	18,30	29,41	11,76	100
13	Vergilerimizi tam ve doğru olarak ödemediğimiz takdirde kamu hizmetlerinin aksayacağını düşünüyorum	3,49	4	1,29	Sayı	15	24	24	51	39	153
					Yüzde%	9,80	15,69	15,69	33,33	25,49	100
14	Toplumda vergisel bir farkındalık oluşturulmalıdır	3,78	4	1,14	Sayı	13	5	27	66	42	153
					Yüzde%	8,50	3,27	17,65	43,14	27,45	100
15	Vergisel farkındalık için insanlar daha çok eğitilmelidir	4,17	5	1,04	Sayı	8	2	16	54	69	149
					Yüzde%	5,37	1,34	10,74	36,24	46,31	100
16	Vergisel farkındalık için insanların gelir seviyesinin yükseltilmesi gerekmektedir	4	5	1,22	Sayı	10	11	19	40	71	151
					Yüzde%	6,62	7,28	12,58	26,49	47,02	100
17	Vergi haftası etkinlikleri vergisel farkındalık yaratır	3,29	4	1,29	Sayı	24	14	33	58	24	153
					Yüzde%	15,69	9,15	21,57	37,91	15,69	100
18	Devlet, vatandaşın vergi bilincini artırmak için üzerine düşeni yapmaktadır	2,99	4	1,31	Sayı	26	31	35	39	21	152
					Yüzde%	17,11	20,39	23,03	25,66	13,82	100
19	189 Alo Maliye hattını kullanırım	2,42	2	1,29	Sayı	44	52	18	27	12	153
					Yüzde%	28,76	33,99	11,76	17,65	7,84	100
20	Vergi dairesi hizmetlerinden memnunum	2,58	1	1,25	Sayı	41	31	37	34	8	151
					Yüzde%	27,15	20,53	24,50	22,52	5,30	100
21	İnsanlar ödediği verginin nerelere harcandığını bilmek ister	4,41	5	0,95	Sayı	5	5	5	45	92	152
					Yüzde%	3,29	3,29	3,29	29,61	60,53	100
22	Hükümetlerin toplanan vergilerin kullanım alanlarına (eğitim, sağlık,) yönelik izlediği politikalar vergi verme davranışını etkilemektedir	3,86	4	1,13	Sayı	9	9	28	56	51	153
					Yüzde%	5,88	5,88	18,30	36,60	33,33	100

23	Ödediğim verginin nereye nasıl harcadığımı oy sandığımda sorgularım	4,07	5	1,18	Sayı	8	10	22	36	77	153
					Yüzde%	5,23	6,54	14,38	23,53	50,33	100
24	Ödemek zorunda olduğum vergilerin yükünü çok ağır buluyorum	3,97	5	1,16	Sayı	3	22	20	39	68	152
					Yüzde%	1,97	14,47	13,16	25,66	44,74	100
25	Vergi oranlarının yüksek olmasının vergi kaçakçılığına etkisi olduğunu düşünüyorum	3,98	5	1,25	Sayı	11	13	15	43	71	153
					Yüzde%	7,19	8,50	9,80	28,10	46,41	100
26	Vergi afları, vergi ödevlerinin yerine getirilmesini olumsuz etkilemektedir	3,43	4	1,32	Sayı	16	25	28	43	40	152
					Yüzde%	10,53	16,45	18,42	28,29	26,32	100
27	Ülkemizde vergiler adaletsizdir	4,05	5	1,27	Sayı	11	11	20	28	82	152
					Yüzde%	7,24	7,24	13,16	18,42	53,95	100
28	"Herkes vergi kaçırıyor, o halde ben de kaçıracağım" mantığı yanlıştır	4,14	5	1,24	Sayı	11	10	11	36	85	153
					Yüzde%	7,19	6,54	7,19	23,53	55,56	100
29	Vergi kaçırınlar kesinlikle cezalandırılmalıdır	4,29	5	1,18	Sayı	11	6	5	36	94	152
					Yüzde%	7,24	3,95	3,29	23,68	61,84	100
30	Vergi kaçırınlar birisine şiddetle tepki gösteririm	3,83	4	1,05	Sayı	5	12	33	57	46	153
					Yüzde%	3,27	7,84	21,57	37,25	30,07	100
31	Vergisini tam ve zamanında ödeyenlere ödüllendirme yapılmalıdır	4,31	5	1,04	Sayı	6	5	15	36	91	153
					Yüzde%	3,92	3,27	9,80	23,53	59,48	100
32	Alış-verişlerde fiş/fatura alınmalıdır	4,4	5	0,95	Sayı	4	7	5	44	92	152
					Yüzde%	2,63	4,61	3,29	28,95	60,53	100
33	Alış-verişlerde ödeme şekli (nakit, veresiye, kredi kartı, taksit) fiş/fatura almayı etkiler	3,69	4	1,20	Sayı	7	24	26	48	48	153
					Yüzde%	4,58	15,69	16,99	31,37	31,37	100
34	Alış-verişlerde alışveriş yeri (Pazar, Bakkal, Market, AVM) fiş/fatura almayı etkiler	3,73	5	1,26	Sayı	14	12	27	49	51	153
					Yüzde%	9,15	7,84	17,65	32,03	33,33	100
35	Özel gider indiriminin uygulanmasına son verilmesi, alış-verişlerde belge alma alışkanlığımı ortadan kaldırmıştır	3,76	5	1,24	Sayı	13	8	38	38	56	153
					Yüzde%	8,50	5,23	24,84	24,84	36,60	100

Katılımcıların vergi okuryazarlığı ve vergisel farkındalıklarını ölçmek için yöneltilen önermelere ilişkin bulgulara bakıldığında genel olarak ortalamaların 3'ün üzerinde olduğu görülmektedir. Özellikle toplumun vergi okuryazarlığına yönelik olarak yöneltilen başlıca önermelere bakıldığında 1,2,3,7,8 numaralı önermelerde mod değerleri 4 olarak görülmektedir. Dolayısı ile katılımcılar bu önermelere en fazla katılıyorum cevabını vermişlerdir.

Vergi zorunlu fakat gerekli bir ödemedir önermesinin ortalaması 4,1 çıkmıştır. Bu önermeye katılıyorum (%43,14) ve kesinlikle katılıyorum (%40,52) cevabını verenlerin oranı toplamda % 83,66 olarak bulunmuştur. Vergi devletin sunmuş olduğu mal ve hizmetlerin göstergesidir, önermesinin ortalaması 3,89 çıkmıştır. Bu önermeye katılanların oranı ise %76,32 (41,45+34,87)'dir. Vergi ödeme gücüne göre alınan bir vatandaşlık görevidir önermesinin ortalaması 3,41 çıkmıştır. Bu önermeye katılanların oranı % 60,13 (30,72+29,41)'tür. Türkiye'de uygulanmakta olan başlıca vergi adlarını biliyorum, önermesinin ortalaması 3,65'tir bu önermeye katılanların oranı %65,36 (47,71+17,65)'dir. Vergi mevzuatımızda yer alan vergi usul esas ve oranları hakkında bilgi sahibiyim önermesinin ortalaması 3,14 çıkmıştır. Bu önermeye katılanların oranı %42,49 (30,07+12,42)'dur. Bu sonuçlara göre değerlendirildiğinde toplumun ortanın üzerinde iyiye yakın bir vergi okuryazarlık dercesine sahip olduğu söylenebilir.

Toplumun vergisel farkındalık düzeylerini gösteren önermelerden başlıcalarına baktığımızda, 9,13,21,28,32 numaralı önermelerde mod değerleri 4 ve 5 olarak değişmektedir. Yani katılımcılar bu önermelere en fazla, katılıyorum veya kesinlikle katılıyorum cevaplarını vermişlerdir.

Vergilerin üzerime yüklediği görevin farkındayım önermesinin ortalaması 3,76 çıkmıştır. Bu önermeye katılanların oranı %71,24 (45,10+26,14)'dür. Vergilerimizi tam ve doğru olarak ödemediğimiz takdirde kamu hizmetlerinin aksayacağını düşünüyorum önermesinin ortalaması, 3,49 çıkmıştır. Bu önermeye katılanların oranı %58,82 (33,33+25,49)'dir. İnsanlar ödediği verginin nerelere harcadığını bilmek ister önermesinin ortalaması 4,41 çıkmıştır. Bu önermeye katılanların oranı %90,14 (29,61+60,53)'dir. "Herkes vergi kaçırıyor, o halde ben de kaçıracağım" mantığı yanlıştır önermesinin ortalaması 4,14 çıkmıştır. Bu önermeye katılanların oranı ise %79,09 (23,53+55,56)'dur. Alış-verişlerde fiş/fatura alınmalıdır önermesinin ortalaması 4,4 çıkmıştır. Bu önermeye katılanların oranı ise % 89,48 (28,95+60,53)'dir.

Ayrıca 5,24,27 numaralı önermelerden, Vergi, Vatandaşlar üzerinde bir yükür, önermesinde mod 4, ortalama 3,14 çıkmıştır. Katılanların oranı ise % 49,02 (27,45+21,57)'dir. Ödemek zorunda olduğum vergilerin yükünü çok ağır buluyorum önermesinde ise mod 5, ortalama ise 3,97 çıkmıştır. Bu önermeye katılanların oranı %70,4 (25,66+44,74)'dür. Ülkemizde vergiler adaletsizdir, önermesinde mod 5 ortalama 4,05 çıkmıştır. Bu önermeye katılanların oranı ise % 72,37 (18,42+53,95)'dir. Bu önermelerimize baktığımızda katılımcıların önemli bir bölümü ülkemizdeki vergileri ağır bulmakta hatta adaletsiz olarak düşünmektedir.

Vergisel farkındalık düzeylerini gösteren bir diğer önermemiz olan 10. önermeye baktığımızda mod 2, ortalama ise 2,75 çıkmıştır. Bu, ülkemizde insanların vergi yükümlülüklerinin farkında olduklarına inanıyorum, önermesine kesinlikle katılmıyorum ve katılmıyorum diyen katılımcıların oranı %48,37 (17,65+30,72)'dir. Ayrıca, Gelir elde eden herkesin, vergisini tam ödemediğini düşünüyorum, önermesine baktığımızda mod 1 ortalama ise 1,95 çıkmıştır. Bu önermeye katılmayanların oranı ise %73,21 (50,33+22,88)'dir. Bu önermeler toplumda başka insanların vergisel olarak bir farkındalık taşımadıkları ve vergiye uyum göstermedikleri yönünde yaygın bir inanış olduğunu göstermektedir.

9.3.Faktör Analizi

Faktör analizinde katılımcıların önermelere katılım dereceleri demografik özellikleri açısından test edilmiştir. Karşılaştırma yapabilmek için standart toplam puan (STP) hesaplanmıştır.

$$STP = \frac{\text{Toplam Puan} - \text{Soru Sayısı}}{\text{Maximum Puan} - \text{Minimum Puan}} * 100$$

STP hesaplamasında öncelikle toplam puan hesaplanmalıdır. Toplam puan katılımcıların önermelere vermiş oldukları katılma derecelerinin toplamıdır. Maximum puan ise en yüksek katılma derecesi olan 5 ile soru sayısı çarpımı sonucu elde edilir. Minimum puan ise en düşük katılma derecesi olan 1 ile soru sayısı çarpımı sonucu elde edilir.

STP'lerin dağılımına bakıldığında verilerin normal dağıldığı görülmüş ve iki değişkenli cinsiyet faktörü için Independent Samples Test, üç ve daha fazla değişkene sahip faktörler için One Way Anova testi uygulanmıştır. Ayrıca one way anova testi sonucunda ortalamalar arasında farklılık çıkması halinde, farklılıkların hangi gruplar arasında olduğunu göstermek açısından Post Hoc Test (Tukey HSD) yapılmıştır.

Genel olarak hipotezimiz, "H0 = Ortalamalar arasında fark yoktur" şeklindedir. P değeri 0,05'den küçük ise H0 reddedilir, büyükse kabul edilir.

Tablo 3: Cinsiyet Faktörü Açısından Independent Samples Test Sonuçları

Cinsiyet	STP	Sayı	St. Sapma	Min.	Max.	p
Erkek	64,71	132	11,03	25,71	92,14	0,883
Kadın	63,13	21	10,26	38,57	76,43	
Toplam	64,49	153	10,91	25,71	92,14	

Tablo 3'te görüldüğü gibi katılımcıların cinsiyetleri açısından STP'lerine bakıldığında, Erkeklerin ortalamaları Kadınların ortalamalarından yüksek çıkmıştır. Erkekler 64,71, Kadınlar ise 63,13 puana sahiptir. P değerimize baktığımızda ise p=0,883 çıkmıştır yani H0 kabul edilmiştir. Ortalamaların istatistiki anlamda birbirinden farklı olmadığı görülmüştür. Diğer bir ifadeyle katılımcıların bu önermeler için görüşleri cinsiyetleri açısından farklılık göstermemektedir.

Tablo 4: Yaş Faktörü Açısından One Way Anova Test Sonuçları

Yaş	STP	Sayı	St. Sapma	Min.	Max.	p
18-30	61,62	76	11,25	25,71	92,14	0,002
31-40	65,30	40	9,44	38,57	80	
41-50	68,57	26	8,82	42,14	80	
50'den fazla	71,75	11	12,3	41,43	82,86	
Toplam	64,49	153	10,91	25,71	92,14	
Post Hoc Test (Tukey HSD)						
Yaş	18-30	31-40	41-50	50'den fazla		
18-30		0,282	0,021	0,017		
31-40	0,282		0,603	0,274		
41-50	0,021	0,603		0,834		
50'den fazla	0,017	0,274	0,834			

Tablo 4'te katılımcıların yaşları açısından STP'lerine bakıldığında, 18-30 yaş aralığındaki katılımcılar en düşük ortalamaya sahipken 50 yaş üzerindeki katılımcılar ise en yüksek ortalamaya sahiptirler. Yaş durumu arttıkça ortalamalar da artış göstermiştir. P değerimize baktığımızda 0,002'dir, yani H0 reddedilir. Ortalamalar arasında fark vardır. Ankete katılanların görüşleri yaşlarına göre farklılık göstermektedir.

Tukey testine göre; 18-30 yaş arası katılımcıların ortalamaları 41-50 ve 50 yaş ve üzerindeki katılımcıların ortalamalarından farklılık göstermektedir.

Tablo 5: Öğrenim Durumu Açısından One Way Anova Test Sonuçları

Öğrenim durumu	STP	Sayı	St.Sapma	Min.	Max.	p
İlkokul	71,83	9	5,15	64,29	80,71	0,001
Ortaokul	72,38	14	8,76	59,29	92,14	
Lise	64,07	49	11,67	25,71	82,14	
Ön lisans	60,4	34	10,51	36,76	76,43	
Fakülte	65,96	32	9,16	48,57	80,71	
Lisansüstü	60,26	15	11,42	38,57	79,29	
Toplam	64,49	153	10,91	25,71	92,14	
Post Hoc Test (Tukey HSD)						
Öğrenim durumu	İlkokul	Ortaokul	Lise	Ön lisans	Fakülte	Lisansüstü
İlkokul		1	0,313	0,044	0,665	0,093
Ortaokul	1		0,094	0,005	0,388	0,024
Lise	0,313	0,094		0,612	0,967	0,814
Ön lisans	0,044	0,005	0,612		0,257	1
Fakülte	0,665	0,388	0,967	0,257		0,497
Lisansüstü	0,093	0,024	0,814	1	0,497	

Tablo 5'te katılımcıların ortalama STP'lerine baktığımızda en yüksek puanın ortaokul mezunlarında en düşük puanın ise ön lisans mezunlarında olduğu görülmüştür. Değerimize baktığımızda 0,001 çıkmıştır, yani H0 reddedilir. Ortalamalar arasında fark vardır. Ankete katılanların görüşleri öğrenim durumlarına göre farklılık göstermektedir.

Tukey analizine göre, Katılımcılardan ön lisans mezunu olanlar ile ilkokul ve ortaokul mezunlarının ortalamaları birbirinden farklıdır. Ayrıca yüksek lisans ve doktora mezunlarının da ortalamaları ortaokul mezunlarından farklıdır.

Tablo 6: Meslek Faktörü Açısından One Way Anova Test Sonuçları

Meslek	STP	Sayı	St. Sapma	Min.	Max.	p
İşçi	62,63	41	11,35	25,71	80,71	0,000
Kamu Görevlisi	62,41	71	11,08	38,57	80	
Esnaf/Tüccar/Sanayici	71,4	35	7,66	57,86	92,14	
Diğer	61,55	6	5,91	52,14	70	
Toplam	64,49	153	10,91	25,71	92,14	
Post Hoc Test (Tukey HSD)						
Meslek	İşçi	Kamu Görevlisi	Esnaf/Tüccar/Sanayici	Diğer		
İşçi		1	0,002	0,995		
Kamu Görevlisi	1		0,000	0,997		
Esnaf/Tüccar/Sanayici	0,002	0,000		0,14		
Diğer	0,995	0,997	0,14			

Tablo 6'da katılımcıların meslek faktörü açısından STP'lerine bakıldığında en yüksek puanın 71,4 ile esnaf/tüccar/sanayicilere ait olduğu görülmektedir. En düşük puan ise 61,55 ile diğer (öğrenci vd.) katılımcılara aittir. Değerimize baktığımızda 0,000'dır. Yani H0 reddedilir. Ortalamalar arasında fark vardır. Ankete katılanların görüşleri meslek gruplarına göre farklılık göstermektedir.

Tukey analizine göre; Esnaf/Tüccar/Sanayici katılımcıların ortalamalarının, işçilerin ortalamalarından ve kamu görevlilerinin ortalamalarından farklı olduğu görülmüştür.

Tablo 7: Çalışma Yılı Faktörü Açısından One Way Anova Test Sonuçları

Çalışma Yılı	STP	Sayı	St. Sapma	Min.	Max.	p
1 Yıldan az	55,19	8	5,04	48,57	62,86	0,016
1-5 yıl	63,48	73	12,17	25,71	92,14	
6-10 yıl	65,83	30	8,17	42,86	80	
10 yıldan fazla	67,91	36	10,56	40	82,86	
Toplam	64,59	147	11,08	25,71	92,14	
Post Hoc Test (Tukey HSD)						
Çalışma Yılı	1 Yıldan az	1-5 yıl	6-10 yıl	10 yıldan fazla		
1 Yıldan az		0,171	0,068	0,016		
1-5 yıl	0,171		0,747	0,186		
6-10 yıl	0,068	0,747		0,863		
10 yıldan fazla	0,016	0,186	0,863			

Tablo 7’de katılımcıları çalışma yılları açısından değerlendirdiğimizde en yüksek STP’ye sahip olan katılımcılar 67,91 puan ile 10 yıldan fazla çalışma yılına sahip katılımcılardır. 1 yıldan az çalışma yılına sahip katılımcıların puanları ise 55,19’dur. Değerimize baktığımızda ise 0,016 çıkmıştır. Yani H0 reddedilir. Ortalamalar arasında fark vardır. Ankete katılanların görüşleri çalışma yıllarına göre farklılık göstermektedir.

Tukey analizine göre, çalışma yılı bir yıldan az olan katılımcılar ile 10 yıldan fazla çalışma yılına sahip katılımcıların ortalamalarının birbirinden farklı olduğu görülmüştür.

Tablo 8: Gelir Faktörü Açısından One Way Anova Test Sonuçları

Aylık Gelir	STP	Sayı	St. Sapma	Min.	Max.	p
0-500 TL	64,40	6	14,16	52,14	92,14	0,432
500-1000 TL	64,58	16	8,93	40,00	75,00	
1000-3000 TL	63,95	116	11,14	25,71	82,86	
3000 TL’den fazla	69,50	12	10,61	48,57	82,14	
Toplam	64,48	150	11,01	25,71	92,14	

Tablo 8’de gelir faktörü açısından baktığımızda en yüksek puanı 69,50 ile 3000TL’den fazla gelire sahip katılımcılar vermişlerdir. En düşük puanı ise 63,95 puan ile 1000-3000TL arasında gelire sahip olan katılımcılar vermişlerdir. Değerimize baktığımızda 0,432 çıkmıştır. Yani H0 kabul edilir. Ortalamalar arasında fark yoktur. Ankete katılanların görüşleri aylık gelirlerine göre farklılık göstermediği görülmüştür.

10.SONUÇ

Ekonomik olarak devletin gelişmesi, gelirlerinin artması, milli gelirinin artması, beraberinde vatandaşların da gelirlerinin artmasını sağlayacaktır. Fakat bu durumun sürdürülebilmesi için yatırımların doğru yapılmasının yanında vatandaşların vergi ödevlerini yerine getirmeleri gerekecektir. Vatandaşların vergi ödevlerini yerine getirebilmesi için öncelikle verginin ne olduğunu anlaması, vergiye karşı yapması gerekenlerin farkında olması gerekmektedir.

Verginin ne anlama geldiğini bilen ve ona karşı yükümlülüklerini idrak eden vatandaşlar vergiye gönüllü uyum göstereceklerdir. Bu da devletin en önemli gelir kaynağı olan vergilerin en düşük maliyetle ve düzenli bir şekilde toplanmasını sağlayacaktır. İnsanlar genel itibarıyla vergi vermek istemezler. Vatandaşların vergi vermemesi durumunda ise ekonomi olumsuz etkilenebilecek ve vatandaşlar ihtiyaç duyduğu hizmetleri almakta zorlanacaktır.

Vergi gelirlerini herhangi bir cebir kullanmadan vatandaşların gönüllü olarak uyum göstermesi ile toplanabilmesi için birçok araştırmalar yapılmıştır. Bu araştırmalar göstermiştir ki vatandaşların, vergiye karşı tutum ve davranışlarını etkileyen, dolayısı ile vergi okuryazarlığı ve vergisel farkındalığı belirleyen çeşitli faktörler mevcuttur. Bu sebeple bu faktörlerin etkili bir şekilde analiz edilip kullanılması ise vatandaşlarda vergi okuryazarlığı ve vergisel farkındalığın artırılması gerekmektedir.

Yapılan çalışmada vatandaşların vergi okuryazarlığını belirlemeye yönelik sunulan önermelerden öne çıkan bazılarına baktığımızda vatandaşların, vergiyi zorunlu fakat gerekli bir ödeme olarak gördüğü, verginin devletin sunmuş olduğu mal ve hizmetlerin karşılığı olduğu ve verginin ödeme gücüne göre alınan bir vatandaşlık görevi olduğunu önemli çoğunlukla ifade ettikleri görülmektedir. Türkiye’de uygulanmakta olan başlıca vergi adlarını bilenlerin oranı %65,36 iken bu vergilerin usul esas ve oranları hakkında bilgi sahibi olanların oranı %42,49’dur. Bu sonuçlara göre değerlendirildiğinde toplumunda genel olarak yüzeysel anlamda bir vergi bilgisi mevcuttur. Fakat biraz daha detay konularda yetersiz kaldıkları görülmektedir.

Vergisel farkındalık düzeylerini belirlemeye yönelik önermelerimizden elde edilen sonuçlara göre vatandaşların çoğu vergilerin kendilerine yüklediği

yükümlülüklerin farkında olduklarını ifade ederken toplumun diğer kısmının aksine, bu yükümlülüklerin farkında olmadıklarına inanmaktadırlar.

Vatandaşların fiş/fatura alma konusunda farkındalık düzeyleri çok yüksek çıkmıştır. Aynı zamanda herkes vergi kaçırıyor bende vergi kaçıracağım mantığını da çok yüksek oranlarda yanlış bulmuşlardır. Ayrıca hem vergilerin nerelere harcandığını bilmek istemektedirler hem de bunu oy sandığında sorgulayacaklarını güçlü oranda ifade etmişlerdir. Ayrıca ankete katılan vatandaşlar ülkemizdeki vergilerin adaletsiz olduğu ve ödedikleri vergilerin çok ağır olduğunu düşünmektedirler.

Vergisel okuryazarlık ve vergisel farkındalık düzeylerinin demografik özellikler açısından karşılaştırıldığında; cinsiyet ve gelir durumları açısından vatandaşların görüşleri arasında farklılık bulunmamıştır. Fakat bunların dışındaki, yaş, öğrenim durumu, meslek ve çalışma yılları açısından vatandaşların görüşleri farklılık göstermiştir. Özellikle meslek grupları açısından baktığımızda esnaf tüccar ve sanayicilerin, işçi ve kamu görevlilerinden farklı seviyede oldukları görülmüştür.

KAYNAKLAR

- AKDOĞAN, A., 2009, Kamu Maliyesi, Gazi Kitabevi, 13. Baskı, Ankara
- AKTAN C.Can, 2012, "Vergi Psikolojisinin Temelleri ve Vergi Ahlakı" Çimento Endüstrisi işverenleri Sendikası, ocak 2012, www.ceis.org.tr (14.11.2014).
- ALKAN, A., 2009, Vergi Bilinci Ve Vergi Uygulamaları Karşısında Mükellef Davranışlarının Tespiti: Zonguldak İli Örneği, Zonguldak Karaelmas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi
- AYDEMİR, D., 2013, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İle Meslek Yüksekokulu Öğrencilerinin Vergiyi Algılaması: Göller Yöresi Örneği, Süleyman Demirel Üniversitesi, sosyal Bilimler Enstitüsü Maliye Anabilim Dalı Yüksek lisans Tezi.
- ASLAN, Murat ve ÖZ Gamze, (2009), "Mükelleflerin Ve Vergi Dairesi Personelinin Vergi Bilinç Düzeyleri Üzerine Bir Uygulama Çalışması", Vergi sorunları dergisi Ekim 2009 sayı 253
- ATÇI, Muhsin, (2011), "Vergi Afları ve Vergi Uyumu" vergi sorunları dergisi sayı 269, <http://www.vergisorunlari.com.tr/makale.aspx?makaleno=3559> (08.06.2014)
- BİLİCİ, Nurettin, 2013, Türk Vergi Sistemi (Ed. DÖNMEZ, Recai), Anadolu Üniversitesi Yayınları Eskişehir
- BİLGİN, H.,K., 2011, Vergi Ahlakının Teorik Çerçevesi, Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt 20, Sayı 2, 2011, Sayfa 259-278
- BUYRUKOĞLU S. ve ERASA İ., 2012, Vergi Bilincinin Oluşmasında Mükellef Haklarının Yeri Ve Önemi, Vergi Dünyası Dergisi, sayı 375, ss.116-127
- ÇAKIR, Tufan, (2012) "Kamu Gelirleri" Kamu Maliyesi Edl. TOSUNOĞLU, Şebnem ve ERGÜL, Y.Tamer Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir.
- ÇELİKKAYA, Ali (2002) "Mükellefin Vergiye Gonullu Uyumunu Etkileyen Faktorler, Akademi Hukuk, Ekonomi ve Siyasi Bilimler Aylık İnternet Dergisi, 5. Sayı <http://www.e-akademi.org/makaleler/acelikkaya-1.htm> (15.11.2014)
- ÇEVİK, Şavaş, (2012), "Mükellefin Devlet ve Toplumla Etkileşimi, Bireysel Normlar ve Vergi Ahlakı", Maliye Dergisi, Sayı:163, Temmuz-Aralık 2012
- ÇETİNKAYA O., 2011, Türk İnsanının Vergi Okuryazarlığı Ne Durumda? <http://www.vmhk.org.tr/?p=1459> (14.11.2014)
- ÇİÇEK, Halit, KARAKAŞ, M., YILDIZ, Abdunnur, 2008, Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde Vergi Yükümlülerinin Vergiyi Algılama Ve Tutum Analizi: Bir Alan Araştırması Maliye Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı Yayın No:2008/381 Ankara
- DEMİR, M., 2009, Toplumun Vergiye Karşı Tutum Ve Davranışlarını Etkileyen Faktörler, Akademik Bakış dergisi, Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi, sayı 18, <http://www.akademikbakis.org/eskisine/18/10toplum.pdf> (14.11.2014).
- DEMİR, Cemil ve GÜLTEN, Yıldırım, (2013), "Maliye Politikasının Sosyal Amacı: Vergi Yükümlününün Adaletli ve Dengeli Dağılımı Üzerine Türkiye Geneli Anket Çalışması", Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt:11, Sayı:1, Nisan 2013
- ERGİNAY A., 1972, Kamu Maliyesi, Sevinç matbaası, Ankara.
- GÖKSU G.G., ve SARUÇ N.T., 2012, Türkiye'de Vergiye Uyum: Mülakat Çalışması, <http://www.mevzuatdergisi.com/2012/08a/01.htm>
- GÖKBUNAR A.R., SELİM S. ve YANIKKAYA H., 2007 Türkiye'de Vergi Ahlakını Belirleyen Faktörler Üzerine Bir Araştırma, Ekonomik Yaklaşım Dergisi, cilt 18, sayı 63, ss.69-94.
- GİB, 2013, 2014-2018 Stratejik planı, Ankara
- İPEK, Selçuk ve KAYNAR, İlknur, (2009a), Demografik Faktörlerin Vergi Uyumuna Etkisi: Bir Anket Çalışmasının Sonuçları Maliye Dergisi Sayı 157 Temmuz-Aralık 2009 ss:116-130
- İPEK, Selçuk ve KAYNAR, İlknur, (2009b) "Vergiye Gönüllü Uyum" Konusunda Çanakkale İline Yönelik Ampirik Bir Çalışma Yönetim ve Ekonomi 16/1 (2009) ss:173-190

- KARATAY Halit, 2010, İlköğretim Öğrencilerinin Okuduğunu Kavrama İle İlgili Bilişsel Farkındalıkları, Türklük Bilimi Araştırmaları Dergisi, TÜBAR-XXVII-/2010-Bahar ss:457-475
- KURUDAYIOĞLU ve Tüzel 2010, 21. Yüzyıl Okuryazarlık Türleri, Değişen Metin Algısı ve Türkçe Eğitimi, Türklük Bilimi Araştırmaları Dergisi TÜBAR-XXVIII-/2010-Güz
- NARİOĞLU, Recep (1991) 1923 Yılından Sonra Çıkarılan Vergi Af Yasaları Kapsamları Ve Değerlendirilmesi, vergi sorunları dergisi 1991 Eylül - Ekim sayı 56 <http://www.vergisorunlari.com.tr/makale.aspx?makaleno=3930> (08.06.2014)
- ORGAN İ., ve Yeğen B., 2013, Vergi Bilinci Ve Vergi Ahlakı Oluşumunda Muhasebe Meslek Mensuplarının Rolü: Adana Örneği Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt: 27, Sayı: 4, 2013
- ÖMÜRBEK N., Çiçek H.G.,Çiçek, S.,2007 Vergi Bilinci Üzerine Bir İnceleme: Üniversite Öğrencileri Üzerinde Yapılan Anketin Bulguları, Maliye Dergisi, Sayı 153, Temmuz-Aralık 2007
- PEHLİVAN, O., 2007, Kamu Maliyesi, Derya kitabevi, Trabzon.
- SAGBAŞ İsa ve BAŞOĞLU Adem, 2005, İlköğretim Çağındaki Öğrencilerin Vergileri Algılaması, Afyon Kocatepe Üniversitesi, İİBF Dergisi (C.VII ,S.2, 2005) <http://www.iibfdergi.aku.edu.tr/pdf/7-2/7.pdf>
- SAGLAM, Metin, (2013),“Vergi Algısı ve Vergi Bilinci Üzerine Bir Araştırma: İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Öğrencilerinde Vergi Algısı ve Bilinci” Sosyoekonomi/2013-1/130116 ss:315-334
- SARAÇOĞLU, Fatih, (2008), Çevre, Adalet Algısı, Sucun Algılanış Bicimi ile Vergi Kaçakçılığına İlişkin Tutumlar Arasındaki İlişkiler Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi, NİSAN 2008, 3(1), 59-74
- SAVAŞ, A., 2009, Vergi Dışı Piyasa Ekonomisi: Kapsamı, Etkileri Ve Öneriler Sayıştay Dergisi, Sayı: 72 Ss:51-66
- ŞENYÜZ, D., 1992, “Vergilemede İstikrar İlkesi ve Türk Vergi Mevzuatı”, Maliye Araştırma Konferansları (Prof.Dr. Bedî N. Feyzioğlu'na Armağan) Otuzbeşinci Seri, Yıl. 1991/92, İstanbul-1992
- TOSUNER M., ve Demir İ.C., 2007, Toplumsal Bir Olgu Olarak Vergi Ahlakı, Gazi Üniversitesi İktisadi VE İdari Bilimler Fakültesi Dergisi 9 / 3 (2007). 1 - 20
- YENİGÜN Y., 2012: Vergi Bilinci Ve Vergi Uygulamaları Karşısında Mükelleflerin Davranışları: İstanbul Örneği, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Maliye Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi.
- ZORLU Ö., 2012, İlköğretim Çağındaki Öğrencilerin Vergi Bilinci Düzeyi Ve Vergi Bilinci Düzeyi İle İlgili Örnek Uygulama (Ankara İli Örneği), Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü İşletme Eğitimi Anabilim Dalı İşletme Eğitimi Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi.

